

Kroniek Monumentenzorg in 2003

door

Max Cramer, Albert van Engelenhoven, Sandra Hovens en Jaap Vernhout

Ook in 2003 heeft het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg op volle kracht aan een groot aantal projecten gewerkt. Hieronder worden de meest in het oogspringende restauraties en onderzoeken beschreven, voor zover die tenminste in 2003 zijn afgerond.

Projecten en studies

Boerderij-onderzoek

2003 was uitgeroepen tot het "jaar van de boerderij". Vandaar dat op verschillende momenten aandacht aan deze categorie panden is besteed. In Amersfoort bestond behoefte aan een overzicht van de nog bestaande boerderijen op Amersfoorts grondgebied. Hoewel de algemene opvatting was dat de meeste boerderijen uit Amersfoort hadden plaatsgemaakt voor nieuwe wijken, werd toch aan de Stichting Historisch Boerderij Onderzoek (SHBO) te Arnhem gevraagd een grondige inventarisatie te verrichten. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de architectuurhistorici

Boerderij Hoogerhorst in Hooglanderveen dateert uit 1699

Feyoena Grovestins en Jeroen Goudeau. Het resultaat was verrassend. Uit een tussenrapportage, gepubliceerd in een speciale uitgave van het *Amersfoort Magazine* ter gelegenheid van de Open Monumentendag, bleken nog meer dan 200 boerderijen te bestaan. Een klein aantal dateert uit de 17de eeuw, maar ook de boerderijen uit de Wederopbouwperiode (1940-1955) bleken goed vertegenwoordigd. Het komende jaar zal de gemeentelijke monumentencommissie een selectie maken van panden die nog nader onderzocht moeten worden. Bij die gelegenheid zal ook het interieur worden meegenomen. Uiteindelijk zal een klein aantal boerderijen op de gemeentelijke monumentenlijst worden geplaatst.

Industrieel erfgoed

Door de oprichting van de Stichting Industrieel Erfgoed Stad Amersfoort, kortweg SIESTA genoemd, kreeg het industriële erfgoed in de plaatselijke dagbladen veel aandacht.

Allereerst richtte deze Stichting zich tot het gemeentebestuur met het verzoek de portierswoning van het NS-terrein aan de Soesterweg 2 te redden van de sloop. Dit mocht echter niet meer baten; ondanks juridische procedures werd het uit 1902 daterende gebouwtje in mei 2003 gesloopt.

Daarnaast vroeg SIESTA ook aandacht voor de Wagenwerkplaatsen op het spoorwegemplacement, daterend uit het eerste decennium van de 20ste eeuw. Om inzicht te krijgen in het cultuurhistorisch belang van dit enorme complex, dat grote invloed op de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad heeft gehad, gaf het gemeentebestuur opdracht tot onderzoek aan een onafhankelijke stichting, die op dit terrein was gespecialiseerd. Eind december werd het rapport door USINE afgerond. Inmiddels had SIESTA zich tot de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gewend met het verzoek deze gebouwen op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Het komende jaar zal daarover een besluit worden genomen.

Tot slot is ook een monumentenstatus aangevraagd voor de resterende fabriekscomplexen langs de Eem, zoals Warner Jenkinson (vanaf 1881), Rohm & Haas (vanaf 1885) en de voormalige Erdalfabriek (1936, 1940, 1946-47). Ook het karakteristieke benzinstation aan de Kwekersweg uit 1955 werd bij deze inventarisatie meegenomen. In 2004 zal duidelijk worden of deze complexen voor het Amersfoortse stadsbeeld behouden kunnen blijven.

Kroniek-tijdschrift

In september 2003 trad Bureau Monumentenzorg toe tot de redactie van *De kroniek. Nieuwsbrief historisch Amersfoort*. Hiermee kwam aan de uitgave

van het sinds 1986 verschijnende *Nieuwsblad Monumentenzorg en Archeologie* een einde. Eind 2004 wordt bekeken of de doelgroep van monumentenzorg (eigenaren van monumenten en geïnteresseerden in de geschiedenis van de stad) zich voldoende in *De kroniek* herkent. De reacties op het eerste nummer waren veelbelovend. De resultaten van bouwhistorisch onderzoek in de binnenstad haalden direct de voorpagina van de *Amersfoortse Courant*.

Monumenten Cultuurfonds Utrecht

Bij de eigenaren van rijksmonumenten met fiscale aftrekmogelijkheden is een bijdrage in de restauratiekosten van hun monumentaal erfgoed in de vorm van een laagrentende restauratiehypotheek, sinds kort de restauratiefonds-hypotheek, een bekend fenomeen. Een voordeel van deze vorm van subsidiëren is dat het geld snel beschikbaar is waardoor restauraties direct uitgevoerd kunnen worden en vervolgschade beperkt blijft. Daarnaast komt door de betaling van rente en aflossing het geld terug bij de bron en zijn de middelen weer beschikbaar om te worden ingezet voor nieuwe restauraties.

Initiatieven van de provincie Utrecht om een dergelijk financieringssysteem ook voor de restauratie van gemeentelijke monumenten in de provincie op te zetten worden door Amersfoort ondersteunt. Het gemeentebestuur heeft dan ook dit jaar een bijdrage van 100.000 euro in de fondsvorming toegezegd. Naar het zich laat aanzien zal het Monumenten Cultuurfonds Utrecht medio 2004 van start gaan met een totale omvang van 5,3 miljoen. Eigenaren van gemeentelijke monumenten in onze stad kunnen dan een beroep doen op deze nieuwe subsidiemogelijkheid

Monumentenlijst

Op 22 april 2003 besloot het college van burgemeester en wethouders boerderij Sneul, gelegen aan de Sneulseweg 2 in Nieuwland op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Dit pand werd in 1891 ontworpen door architect Herman Kroes, die zich toen net in Amersfoort had gevestigd. De boerderij behoort tot het "hallehuistype", dat gekenmerkt wordt door een langgestrekt volume van één bouwlaag, afgedekt door een zadeldak. In deze bouwmassa zijn zowel het stalgedeelte als het woonhuis ondergebracht. Zowel in het woongedeelte als in de stal zijn oorspronkelijke bouwonderdelen bewaard gebleven. Op dit moment wordt voor de boerderij, die zijn agrarische functie heeft verloren, een bij het monument passende bestemming gezocht.

Onze-Lieve-Vrouwetoren

Op zaterdag 25 oktober 2003 vierde de Stichting Amersfoort Beiaardstad haar 10 jarig bestaan, gelijk met het 50-jarig jubileum van de Nederlandse Beiaardschool.

De omvangrijke restauratie van de Onze-Lieve-Vrouwetoren, die vanaf 1993 werd uitgevoerd, vormde de aanleiding tot de oprichting van de Stichting. Door de Beiaardschool werd, bij totstandkoming van de restauratieplannen voor de toren, de wens geuit om hierbij ook aandacht te besteden aan het klokkenspel.

De Stichting Amersfoort Beiaardstad heeft deze initiatieven omarmd, en in haar enthousiasme steeds verder doen uitgroeien. Gedurende 10 jaar is er gewerkt aan een verrijking van de toren.

De bestaande Hemony Beiaard werd gerestaureerd, waarbij 17de-eeuwse uitgangspunten werden gevolgd. Daarnaast werd een tweede, modern gestemde, concertbeiaard in de toren aangebracht! In juni 1997 werden de nieuwe klokken officieel in gebruik genomen. Daarmee is Amersfoort de enige stad ter wereld met twee bespeelbare carillons (een oud en een modern) in één toren.

Als vervolg op dit project werd door de Stichting, in de bestaande middeleeuwse klokkenstoel, waaruit de originele luidklokken ooit zijn verdwenen, een zevengelui aangebracht. Een klokkenluidersgilde werd opgericht. Tijdens de Open Monumentendag in 2000 werd het zevengelui in gebruik genomen. Daarmee is het totaal aantal klokken in de toren thans exact 100!

Kroon op de werkzaamheden van de Stichting Amersfoort Beiaardstad vormt de inrichting van een educatieve ruimte op campanologisch gebied. Ook de originele Spraekelspeeltrommel (de eerste helft van de 17de eeuw, de oudste in Nederland) zal worden gerestaureerd en hierin een plaats krijgen. Deze onderdelen zullen in het komend jaar nog worden afgerond. Dankzij de initiatieven van de Stichting Amersfoort Beiaardstad heeft ook onze generatie een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de geschiedenis van de Onze-Lieve-Vrouwetoren. Met toespraken van locoburgemeester J. de Wilde, Stichtingsvoorzitter Fons Asselbergs en Pieter van Vollenhoven werden de activiteiten van de stichting afgerond en werd het beheer overgedragen aan de gemeente. In de toren werd een plaquette onthuld.

Open Monumentendag 2003

De 17de editie van deze jaarlijks terugkerende landelijke dag stond dit jaar in het teken van de boerderij. Het *Amersfoort Magazine* besteedde in een speciale uitgave aandacht aan deze bij Amersfoorter wat minder

bekende categorie panden. De boerderijen Hoogerhorst, Vinkenhoef en Bosserdijk waren die dag voor het publiek toegankelijk. Van deze mogelijkheid werd bijzonder veel gebruik gemaakt. Het nog oorspronkelijke interieur van Hoogerhorst werd door ruim 1000 bezoekers met grote interesse bekeken. In de binnenstad was een route langs stadsboerderijen uitgezet, waarvan ook goed gebruik gemaakt werd. De combinatie met de dag van de amateurkunst bleek eveneens succesvol.

Mr. Th. van Heemskerklaan 37: De Terp

Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Terp, de eerste serviceflat in Nederland, is onderzoek gedaan naar het ontstaan van dit door de architecten Van Wamelen en Van der Tak ontworpen complex. De resultaten werden gepubliceerd in het jubileumnummer van *"TerpNieuws"*. Het gebouw bestaat uit een zestal bouwblokken, die trapsgewijs in het groen zijn gesitueerd. De Terp is een goed voorbeeld van Wederopbouwarchitectuur en is zeker het belangrijkste naoorlogse werk van stadsarchitect Van der Tak. Inmiddels sluit het gebouw niet meer aan bij de eisen van onze tijd. Vandaar dat op dit moment naar andere oplossingen wordt gezocht, waarbij hergebruik van een deel van het gebouw een reële optie vormt.

Restauraties

Appelweg 15:

Kerk van de Vrije Evangelische Gemeente

Op de grens van de voormalige Juliana van Stolbergkazerne en het Bergkwartier ligt dit bijzondere kerkje aan een oude uitvalsweg van de stad, de Appelweg. De kerk is in 1927 gebouwd naar ontwerp van G. van Hoogevest in de stijl van de Amsterdamse School. Vorig jaar zijn diverse herstel-

Kerk van de Vrije Evangelische Gemeente, Appelweg 15

lingen aan het gebouw uitgevoerd, de meest zichtbare aan de torenspits. De leipannen zijn vernieuwd en het torenkruis is hersteld.

Arnhemseweg 213 V: Oranjerie Nimmerdor

In een lommerrijke omgeving, gelegen aan een fraaie waterpartij op het landgoed Nimmerdor, staat de oranjerie van dit landgoed. Het is in de late 19de eeuw gebouwd in neoclassicistische stijl. Al sinds vele jaren is de

Oranjerie landgoed Nimmerdor vóór restauratie

oranjerie als woning in gebruik, hiervoor is het in het verleden intern verbouwd. De buitengevels en met name de dakconstructie waren hoognodig aan herstel toe. In 2003 is gelijk aan de oorspronkelijke toestand, een zinken dakbedekking aangebracht en zijn de gevels plaatselijk hersteld. Na onderzoek door monumentenzorg van de oorspronkelijke kleurstelling van de oranjerie, vond het schilderwerk plaats in de authentieke kleuren.

Borgesiuslaan, Piersonlaan, Schaepmanlaan: Frisiawoningen

Dit uitzonderlijke complex woningen is in de jaren 1920-1922 gebouwd naar ontwerp van architect Van Wamelen. Jaarlijks vinden er aan de woningen herstellingen en verbouwingen plaats. Dit heeft enerzijds te

maken met de bewerkelijke architectuur die veel onderhoud vergt en anderzijds met de naar huidige maatstaven kleine woonvertrekken. Ook in 2003 zijn diverse verbeteringen aan het complex tot uitvoering gekomen. De meest in het oog springende verbouwing vond plaats aan Borgesiuslaan 24 (hoek Piersonlaan). Om meer woonruimte te creëren is de achtergevel verplaatst en een uitbouw aan tuinzijde verlengd. De verbouwing is met grote zorg en in harmonie met de oorspronkelijke architectuur uitgevoerd.

Daam Fockemalaan 79/81

Deze royale dubbele villa is ontworpen als landhuis onder een groot rieten schilddak. De villa is in 1919 gebouwd en betrekkelijk gaaf bewaard gebleven. Verleden jaar is de rietbedekking volledig vernieuwd, na meer dan 80 jaar was dit hard nodig. Ook het dak van het koetshuis in de tuin van nummer 79 kreeg een nieuwe rietbedekking.

Grote Koppel: pakhuizen

In het kader van de sanering van het industriegebied ter plaatse van het Eemkwartier, is bijna alle bebouwing ter plaatse afgebroken. Bijna, want een plukje historisch waardevol industrieel erfgoed is bewaard gebleven. Enkele pak- en woonhuizen aan de Eem houden de herinnering aan Amersfoorts industriële verleden levend. Het betreft de bebouwing Grote Koppel 7-14, aan de "overzijde" van de spoorbaan. Nadat enige jaren terug het monument Grote Koppel 13 al was gerestaureerd, zijn in de jaren 2002 en 2003, Grote Koppel 11 en 14 (beide geen monument) hersteld. Vanwege de monumentenstatus zijn terzelfder tijd de pakhuizen op nummer 7 en 12 zorgvuldig gerestaureerd. Beide leveren een belangrijke bijdrage aan het historische stadsgezicht van de Grote Koppel.

Grote Koppel 7: "De Eersteling"

Vanouds was vooral de firma Van Vollenhoven actief in dit gebied aan de Eem. Veel van de gebouwen waren in bezit van dit bedrijf. Zo ook Grote Koppel 7, genaamd "De Eersteling" en in 1904 gebouwd naar ontwerp van Hermanus Kroes, een gerenommeerd Amersfoorts architect. Het is een sober en betrekkelijk groot pakhuis, in oorsprong bedoeld voor "koloniale waren" maar vele jaren gebruikt voor de opslag van veevoeders. Interessant is de constructie, geklonken ijzeren gebinten dragen de vele houten vloeren in het pakhuis. De voorgevel is vormgegeven in de voor die tijd moderne bouwstijl van het "rationalisme". Met veel openslaande deuren voor aan- en afvoer. Door de rode gevelsteen af te wisselen met gele steen voor de "speklagen" en de getoogde rollagen boven de gevelo-

De bewoond gebleven veem- en pakhuizen aan de Grote Koppel. Nrs. 7 en 12 zijn in 2003 gerestaureerd

peningen, is een levendig gevelbeeld ontstaan. De voorgevel is aan de bovenzijde met een grijze natuurstenen dekplaat afgesloten.

Door intensief gebruik, achterstallig onderhoud en onoordeelkundig uitgevoerde verbouwingen was dit pakhuis in deplorabele toestand geraakt. In opdracht van Schipper Bosch is een restauratie uitgevoerd waarbij het pakhuis in oude glorie is hersteld. Het doet nu dienst als kantorenverzamelgebouw, maar heeft zijn oude naam "De Eersteling" behouden.

Grote Koppel 12

In opdracht van dezelfde ontwikkelaar is het pakhuis op nummer 12 gerestaureerd. Dit pakhuis is traditioneler en ouder dan De Eersteling, het dateert late 17de of 18de eeuw. Het buurpand op nummer 11 was in oorsprong identiek, maar na een verbouwing van interieur en voorgevel is hier een woning van gemaakt.

De opbouw is typisch voor pakhuizen uit het verleden; smal en diep, meerdere verdiepingen hoog en voorzien van een kap met zadeldak. De voorgevel; een hoge tuitgevel met een overkapte hijsbalk en per verdieping dubbele luikopeningen, is sober maar doelmatig. Bijzonder in dit pakhuis zijn de vele vensters in zij- en achtergevel, zij zijn allen identiek en bestaan uit een dubbele luikopening met erboven een smalle glasstrook in roeden gevat. In tegenstelling tot het buurpand op nummer 11, is dit pakhuis vrijwel authentiek bewaard gebleven. Wel was het in slechte bouwkundige toestand. Zodat ook hier een restauratie geen overbodige luxe was. Op consoliderende wijze is de restauratie in 2003 uitgevoerd. Het pakhuis is als herboren uit de strijd gekomen. In de luikopeningen zijn transparante glazen puien geplaatst, erachter wordt het als kantoor gebruikt.

Hof 39: De Gaaper

Op 2 mei 2003 opende het pand Hof 39 als stadslogement "De Gaaper" haar deuren. Aan de opening was een ingrijpende restauratie voorafgegaan. De Gaaper staat bekend als het "oudste stenen huis van Amersfoort", dit predikaat dankt het pand aan de zijmuren ervan, deze dateren uit de (vroeg) 13e eeuw. In de eropvolgende eeuwen volgen nog vele verbouwingen. In 2000 is het pand aangekocht door de Amersfoortse Maatschappij tot Stadsherstel. Deze laten in 2002-2003 een restauratie uitvoeren waarmee het terug in goede conditie wordt gebracht.

Een uitvoerig artikel over de geschiedenis van dit "oudste stenen huis" en de recente restauratie ervan vindt u elders in dit jaarboek.

Jacob Catslaan: Sint Ansfriduskerk

Door het kerkbestuur van de St. Ansfriduskerk werd enkele jaren geleden het rapport "Investeren in Duurzaamheid" opgesteld. Dit vormt de basis voor een meerjarenplan voor het onderhoud en de restauratie van dit kerkgebouw. Door het gefaseerd uitvoeren van hertselwerkzaamheden worden de kosten gespreid. In het afgelopen jaar werden diverse herstellingen uitgevoerd aan de glas- in-lood-vensters van het noord-transept. Glas in loodpanelen werden hersteld en beschermende beglazing aangebracht. Het metselwerk van de montantstenen, op diverse plaatsen beschadigd door roestende brugstaven, werd hersteld.

Kortegracht: poortje

Door ontwikkelaar Rovast BV werden boven het winkelpand Langestraat 51 twee appartementen gerealiseerd. De toegang was bereikbaar via een poortje aan de Kortegracht. Het bestaande poortje, niet meer dan een deur met metselwerk erboven, moest worden hersteld. Rovast nam het initiatief om voor deze doorgang meer aansluiting te zoeken bij het historisch straatbeeld van het beschermd stadsgezicht. Samen met het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg werd een vorm gevonden. Oude stenen in vechtformaat, een snijvoeg, een monumentale deur en een fraaie kroonlijst verrijken nu het straatbeeld aan de Kortegracht. Twee kleine zandstenen gevelstenen, afkomstig uit het monumentenzorg-depot (oorspronkelijke herkomst onbekend) zijn in het metselwerk opgenomen.

Krommestraat 14

Dit winkel/woonhuis is gebouwd omstreeks 1910. Met name de winkelpui is interessant, deze is uitgevoerd in neo-renaïssancestijl. De woning op de verdieping voldeed niet meer aan de wooneisen van deze tijd, deze is verleden jaar "gemoderniseerd" en waar nodig zijn herstellingen aan het

huis uitgevoerd. De winkelpui was in het verleden in mintgroene kleur geschilderd, geen gelukkige keuze voor deze belangwekkende pui. Een onderzoek door monumentenzorg naar de in het verleden toegepaste verven bracht een rijk kleurenpalet aan het licht. Gekozen is voor een combinatie van kleuren die het expressieve karakter van de pui onderstrepen.

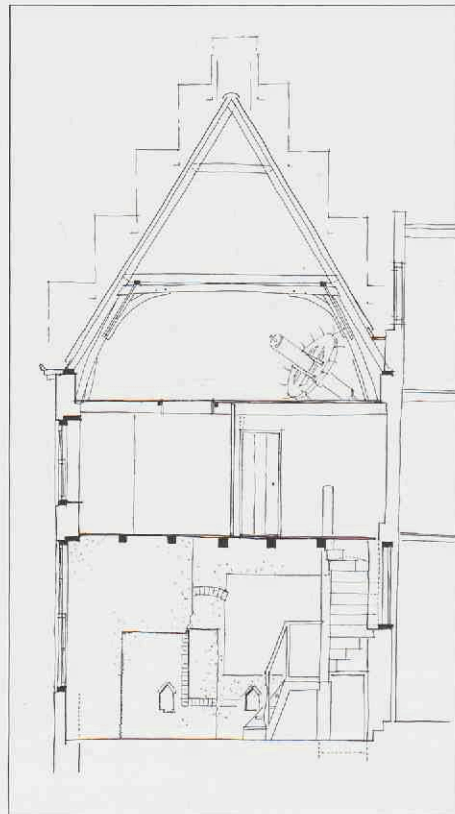
Krommestraat 20

Nadat begin vorig jaar de firma Sol haar deuren sloot aan de Krommestraat 20, werden de panden, doorlopend tot de Langegracht, aangekocht door bouwbedrijf Ossendrijver. Zij verbouwden de panden tot een winkel met bovenwoning en een woning in het "achterhuis". Met name dit achterhuis leverde in historisch opzicht zeer verrassende nieuwe feiten op. De doorstekende topgevels met forse trappen, afgedekt door ezelsruggen, deden een middeleeuwse oorsprong al vermoeden. Het pand dateert echter niet uit de 16de eeuw, zoals vermeld in de omschrijvingen, maar is gebouwd rond 1350!

Door Albert van Engelenhoven van het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg werd een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd in het pand, met verrassende resultaten. De eerste gegevens werden al gepubliceerd in *De Kroniek* (september 2003), een meer uitgebreide publicatie van het onderzoek volgt.

Langegracht 36: Elleboogkerk

Het afgelopen jaar stond de Elleboogkerk aan de Langegracht opnieuw in de steigers. Dit was ondermeer nodig voor onderhoudswerkzaamheden en schilderwerk aan de toren. Ook werd er echter een "vuiltje" weggewerkt.

Achterhuis Krommestraat 20.

Onderzoek ter plaatse bracht het bouwjaar aan het licht: ca. 1350!

In 2003 is hier een woning gerealiseerd.

De Elleboogkerk dateert in z'n huidige vorm uit het begin van de 19de eeuw.

Enkele jaren geleden is de kerk verbouwd tot het Armandomuseum. Behalve wat vrij geringe bouwkundige aanpassingen is daarbij een omvangrijke klimaatbehandelingsinstallatie aangebracht in de zolder-ruimten, om de temperatuur en luchtvochtigheid te kunnen laten voldoen aan de museale eisen. Daarbij werden de condensatoren van de koelmachine op het dak geplaatst. Vanwege de beperkte ruimte in de kap en de vereiste luchttoetreding voor deze onderdelen werden op dat moment geen andere mogelijkheden gezien.

Geen gelukkige situatie aangezien deze dakopbouwen vanaf diverse plekken in de stad zichtbaar waren. Met een "monumentale" omtimmering werd dit enigszins verzacht.

Aangezien de esthetische aspecten en ook de "inmiddels aangescherpte" veiligheidseisen voor de bereikbaarheid van dit deel van de installatie vragen opriepen werd opnieuw gezocht naar een alternatief. De kap van de Elleboogkerk bestond oorspronkelijk uit 2 zadeldaken met een zakgoot daartussen. Later is tussen de beide nokken het zinken dak aangebracht (de oude zakgoot is nog steeds op de zolder zichtbaar).

Door thans het middengedeelte van het met zink gedekte dak opnieuw iets te verdiepen konden beide problemen worden opgelost.

De condensatoren zijn vanaf de openbare ruimte niet of nauwelijks meer zichtbaar en ook is op deze wijze een veilige werkruimte rond de installaties gecreëerd.

Omdat gedeeltelijk werd teruggegrepen op de oorspronkelijke situatie waren bij het maken van dit verdiepte gedeelte in het dak geen historische onderdelen van de kap in het geding.

Muurhuizen 19: Bollenburg

In het belangrijke muurhuis Bollenburg, beter bekend als "het huis van Johan van Oldenbarnevelt", was in het begin van de 17de eeuw het stads Lint- en Spinhuis gevestigd.

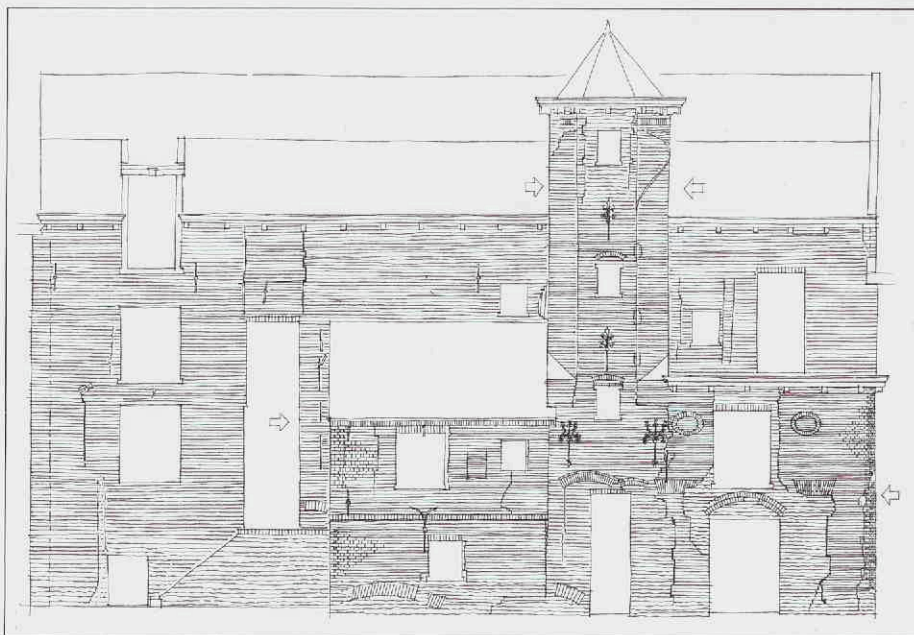
In tegenstelling tot de meeste andere Muurhuizen onderging dit monument geen grootschalige en ingrijpende restauraties in de vorige eeuw. Technisch gezien verkeert het in prima staat, de gevels en ook de kap werden regelmatig hersteld. Nooit is men echter overgegaan tot het volledig schoonmaken van de gevels, of het uithakken en het vernieuwen van al het voegwerk. Mede daardoor vormt het thans één van de meest schilderachtige gevels aan zowel de Muurhuizen- als de Zuidsingelzijde.

In het afgelopen jaar bleek dat de zijgevel "aan de beurt" was. Door de metselaars van bouwbedrijf Van Hoogevest werden scheuren hersteld,

bakstenen vervangen, rollagen gerestaureerd, en werd plaatselijk het voeg- en vertinwerk hersteld. Daarbij werd in kleur en vorm goed aansluiting gezocht bij het "verweerde" uiterlijk van de omliggende delen van de gevel.

Muurhuizen 33: voormalig Sint-Elisabeth's Gasthuis

Met Tinnenburg en Bollenburg behoort Muurhuizen 33 tot de grote "muurhuizen" van de stad. De hoog opgaande traptoren met een vergulde zeilboot als windwijzer op de spits geeft het nog meer allure. Toch kent ook dit huis z'n problemen. Vochtoverlast in de buitenmuren maakte het noodzakelijk het stucwerk van de gevels te vernieuwen. Tijdens de uitvoering hiervan, waarbij na verwijdering van het oude stucwerk de oorspronkelijke gevels in het zicht kwamen, heeft Albert van Engelenhoven bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Muurhuizen 33 blijkt te zijn gebouwd omstreeks 1500. In 1584, is het voor een deel in gebruik genomen als Sint-Elisabeth's Gasthuis, een deel werd als woning verhuurd. In 1616 is de traptoren tegen het oude muurhuis aangebouwd. In 1911 is het huis verbouwd tot aardappelpakhuis. Bij het gevelherstel in 2003 zijn in het nieuw aangebrachte stucwerk de oude bouwsporen

De aangetroffen bouwsporen in de voorgevel van Muurhuizen 33 zijn voor de toekomst zichtbaar gebleven.

*De gevel van Muurhuizen 33
na de restauratie.*

"zichtbaar" gemaakt. In een later stadium zal er over dit onderzoek uitvoeriger worden gepubliceerd.

Snouckaertlaan 11: De Amershof

Dit grote dubbele stadshuis is rond 1890 gebouwd in neo-classicistische bouwstijl. In 1929 is de rechterhelft, Snouckaertlaan 11, ingrijpend verbouwd. Ondermeer is toen de voorgevel, die in oorsprong gelijk was aan de linkerhelft (nummer 13), van nieuwe "grote" gevelpuien voorzien. Bij een verbouwing vorig jaar zijn

deze puien wederom vernieuwd. De nieuwe puien corresponderen, zoals in oorsprong, met de vensters op de verdieping.

't Zand 13: Oud-Katholieke Kerk van de H. Georgius

In 2002 en 2003 werden de bijgebouwen van de Oud-Katholieke Kerk aan 't Zand verbouwd, uitgebreid en hersteld, om beter ruimte te kunnen bieden aan diverse kerkelijke activiteiten, exposities, lezingen e.d. De bijgebouwen dateren voor een groot deel uit de bouwtijd van de kerk. Deze werd in 1927 gebouwd naar ontwerp van architect W. van Gent, in de vernieuwende vormen van de Amsterdamse School.

Al vanaf de 17de eeuw bevond er zich een schuilkerk van de Oud-Katholieken in een huis in het voormalige Begijnhof aan 't Zand. Bij de bouw van het nieuwe kerkgebouw werden diverse onderdelen van deze "voorganger" in het interieur opgenomen. Ook de Gemeentezaal achter de kerk werd daarbij voorzien van een fraai moer- en kinderbintenplafond en een bijzondere 17de-eeuwse schouw, afkomstig uit de oude panden die werden gesloopt. De recente verbouwing werd aangegrepen voor een restauratie van deze schouwpartij, die daarmee een ware gedaantewisseling onderging. Op basis van oude foto's en kleuronderzoek werd de

schouw door restaurateur E. Tjebbes uit Naarden onder handen genomen. De boezem, zuilen en basementen werden respectievelijk grijs, rood en zwart gemarmerd. De achterwand werd betegeld met "witjes".

Ook aan het kerkgebouw zelf werden onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd. Omdat het gebouw sinds enkele jaren is aangemerkt als rijksmonument, kan daarbij een beroep worden gedaan op de BROM-onderhoudssubsidie van het rijk. Deze regeling is met name bedoeld voor kerken, molens, hofjes e.d. Op basis van een meerjaren-onderhoudsprogramma werden in het kader van de BROM-regeling in het afgelopen jaar ook onderhoudswerkzaamheden verricht aan: de Sint-Joriskerk, de Lutherse kerk, de Franciscus-Xaverius en het hofje Armen de Poth.

Partiële restauraties

Een goed beheer en onderhoud van monumenten is van belang om voortschrijdend verval en daarmee grootschalige restauraties te voorkomen. De Monumentenwacht is een organisatie die hieraan een belangrijke bijdrage levert. Eigenaren van Monumenten kunnen lid worden van de Monumentenwacht, waarna door middel van inspecties en rapportages eventuele gebreken in een vroeg stadium worden opgespoord en in kaart gebracht.

Als gevolg hiervan lag in het afgelopen jaar het zwaartepunt bij de zogenaamde partiële restauraties, waarbij bepaalde onderdelen van het gebouw werden hersteld. In overleg met het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg werd gekeken naar de historische waarden en in relatie hiermee naar de materiaalkeuze, uitvoeringsaspecten en eventuele subsidiemogelijkheden.

Dit gold voor onder meer de volgende objecten: Berkenweg 12 (woningherstel) Breestraat 60 (kap) Coninckstraat 15 (balklagen), Hof 27, Hogeweg 70, Militair Hospitaal (schilderwerk), Kamp 73 (kozijnen), Kamp 75, Kortegracht 11, Langestraat 95, Muurhuizen 7 (kap), Muurhuizen 35a, J. van Oldenbarneveltlaan 19 en 32 en Zuidsingel 11 (gevelherstel).

Tenslotte werden aan de woningen in de voormalige Juliana van Stolbergkazerne (in 2000 aangewezen als rijksmonument) herstelwerkzaamheden uitgevoerd, met name aan het decoratieve metselwerk van de monumentale gevels, waarin diverse typen en kleuren baksteen en natuursteen zijn verwerkt.